

اولویت بندی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان بهشهر

معصومه جهانبخش رستمی^۱

دکتر رضا مظهری^۲

دکتر مسعود خیراندیش^۳

دکتر محسن محمدی^۴

چکیده

در جهان پیچیده و متحول امروز تحولات اساسی وقوع یافته در قالب انقلاب کارآفرینی، تأثیر عمده ای در میزان توسعه کشورها داشته است. هدف پژوهش حاضر اولویت بندی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان بهشهر می باشد. روش تحقیق کتابخانه ای و میدانی بوده و پس از تعیین شاخص ها و متغیرهای تحقیق از طریق پرسشنامه، داده های آماری لازم جمع آوری شدند. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۵ محاسبه گردید. برای نمونه آماری تحقیق، ۱۵۰ نفر کشاورزان عادی، موفق و مسئولین کشاورزی روستایی با استفاده از فرمول کوکران تعیین و به روش تصادفی ساده انتخاب شدند. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و شاپیرو-ویلک نشان داد که داده ها از توزیع غیرنرمال پیروی می کنند، لذا از روش ناپارامتریک فریدمن استفاده شده است. یافته های آزمون فریدمن نشان داد که اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی (عوامل اقتصادی، اجتماعی، نهادی و محیطی) در مناطق روستایی شهرستان بهشهر رتبه و اهمیت یکسانی ندارند. بنابراین پیشنهاد می گردد سازمان های دولتی و غیردولتی برای حمایت از فعالیت های کارآفرینی در روستاها و برای بالا بردن سطح مهارت های کارآفرینان روستاییان، نقش های حمایتی خود خصوصاً در ابعاد آموزشی، فرهنگی و اقتصادی را بیشتر کنند.

کلمات کلیدی: اولویت بندی، عوامل مؤثر، توسعه کارآفرینی کشاورزی، مناطق روستایی، شهرستان بهشهر

^۱ کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی کشاورزی دانشگاه گنبد کاووس rostami.m1380@gmail.com

^۲ استادیار و هیئت علمی دانشگاه گنبد کاووس mazhari@gonbad.ac.ir

^۳ استادیار و هیئت علمی دانشگاه گنبد کاووس kheirandish@gonbad.ac.ir

^۴ استادیار و هیئت علمی دانشگاه گنبد کاووس، m.mohamadi [At] gonbad.ac.ir

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
۱۳۹۵ اسفند ۱۱

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران یازدهم اسفندماه ۱۳۹۵

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید باهنر

مقدمه

در دهه های اخیر رویکرد کارآفرینی به عنوان یکی از راهبردهای توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه پردازان، برنامه ریزان و مجریان دولتی درصدد برآمدند تا با ارائه راهکارها و روش های جدید، از معضلات و مسائلی که این نواحی گریبانگیر آن هستند بکاهند (ولائی و همکاران، ۱۳۹۴). تقویت کارآفرینی و ایجاد بستر مناسب برای توسعه آن از ابزارهای پیشرفت اقتصادی کشورها و بویژه کشورهای در حال توسعه به شمار می رود؛ زیرا یک فعالیت کارآفرینی با اثر بخشی بالا به توسعه اقتصادی می انجامد (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۷). با گسترش و توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی، زمینه بهره مندی روستاییان از کالاها و خدمات رو به فزونی می - گذارد و در نهایت، رشد اقتصادی و متعاقب آن توسعه روستایی محقق می شود (ساربان، ۱۳۹۱). کارآفرینی روستایی عبارت است از ایجاد سازمانی جدید که تولید یا خدمت جدیدی را معرفی یا بازار جدیدی را ایجاد می کند، یا از فناوری جدیدی در محیط روستایی استفاده می کند (افتخاری و سجاسی قیداری، ۱۳۸۹). کارآفرینی در بخش کشاورزی به معنای فرآیند شناسایی فرصت ها، تهدیدها، و نقاط قوت و ضعف محیط های فعالیت از جمله کشاورزی با روش شناسی و سیاست گزینی خاص و جدید برای ایجاد تحول و دگرگونی در کشاورزی می باشد. این تحول با ارائه تفکر، روش و تدبیری نو برای حل مشکلات گذشته و کنونی کشاورزی همراه است، که حاصل همکاری بین عاملان اصلی کشاورزی و عاملان بیرونی با در نظر گرفتن شرایط و تحولات جهانی، فناوری نوین، فرهنگ روستایی، و محدودیت های زیست محیطی در راستای دستیابی به الگوهای نو در کشاورزی برای بالا بردن بهره وری و کارایی و دستیابی به بازارهای نو در مقیاس های بزرگتر است (رکن الدین افتخاری، ۱۳۸۷). شرایط محیطی و انسانی حاکم بر روستاها به گونه ای است که آنان را در انزوا قرار داده و باعث شده از فعالیت های مربوط به توسعه، بهره ی کمتری ببرند. مهمترین نمود این امر در نبود اشتغال، ناپایداری و عدم تنوع شغلی در روستاها است که مهاجرت به خارج روستاییان را در پی دارد (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۱). کارآفرینان نقش کلیدی در توسعه اقتصادی و تحولات اجتماعی دارند. به دلیل نقش و جایگاه ویژه کارآفرینان در روند توسعه و رشد اقتصادی، بسیاری از دولت ها در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه تلاش می کنند با حداکثر امکانات و بهره برداری از دستاوردهای پژوهشی، شمار هر چه بیشتری از جامعه را که دارای ویژگی های کارآفرینانه هستند به آموزش در جهت کارآفرینی و فعالیت های کارآفرینانه تشویق و هدایت کنند (نجفی کانی و همکاران، ۱۳۹۴). کارآفرینی به لحاظ اجتماعی، منافع و آثار مثبتی در جامعه روستایی دارد، زیرا موجب اشتغال می شود، اضطراب های اجتماعی را کاهش می دهد و بهره برداری از منابع و فعال شدن آنها را برای بهره وری عظیم ملی فراهم می آورد. کارآفرینی، سود اجتماعی را از طریق دولت عاید جامعه می کند که به نوعی نشان دهنده توسعه اجتماعی - اقتصادی جامعه است. هر چه مشارکت جامعه در فعالیت های کارآفرینی بیشتر باشد، سریع تر به توسعه اقتصادی و اجتماعی دست می یابد (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۰). محیط کارآفرینی عبارت است از؛ عواملی مانند عوامل کلان اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی که در تمایل و توانایی افراد برای انتخاب فعالیت های کارآفرینی اثرگذار می باشد (جمشیدی و همکاران، ۱۳۹۲). در حال حاضر اندیشمندان و صاحب نظران به این نتیجه رسیده اند که کارآفرینی تنها موتور توسعه اقتصادی کشورها نمی باشد، بلکه می توان بوسیله کارآفرینی، به توسعه انسانی نیز رسید. در نتیجه با رسیدن به توسعه انسانی، به دنبال آن به توسعه اقتصادی نیز خواهیم رسید. نواحی روستایی به دلیل شرایط خاص اکولوژیکی و اقتصادی - اجتماعی، با مسائل و مشکلات متعدد و متنوعی مواجه اند که فقر و محرومیت از مهمترین آن محسوب می شود. با توجه به نقش های متعددی که روستاها در فرآیند توسعه ملی به ویژه در زمینه ی تأمین مواد غذایی بر عهده دارند؛ رشد و توسعه این نواحی اهمیت و ضرورت فوق العاده زیادی دارد (ایزدی و عطایی، ۱۳۹۲). در پژوهش حاضر سعی شده اولویت بندی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان بهشهر مورد بررسی قرار گیرد. به نظر می رسد شناخت این اولویت ها و استقرار نظام تقویت کننده فرصت های موجود و تعدیل کننده چالش ها، می تواند به تحقق توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی و در نهایت کشور بی انجامد.

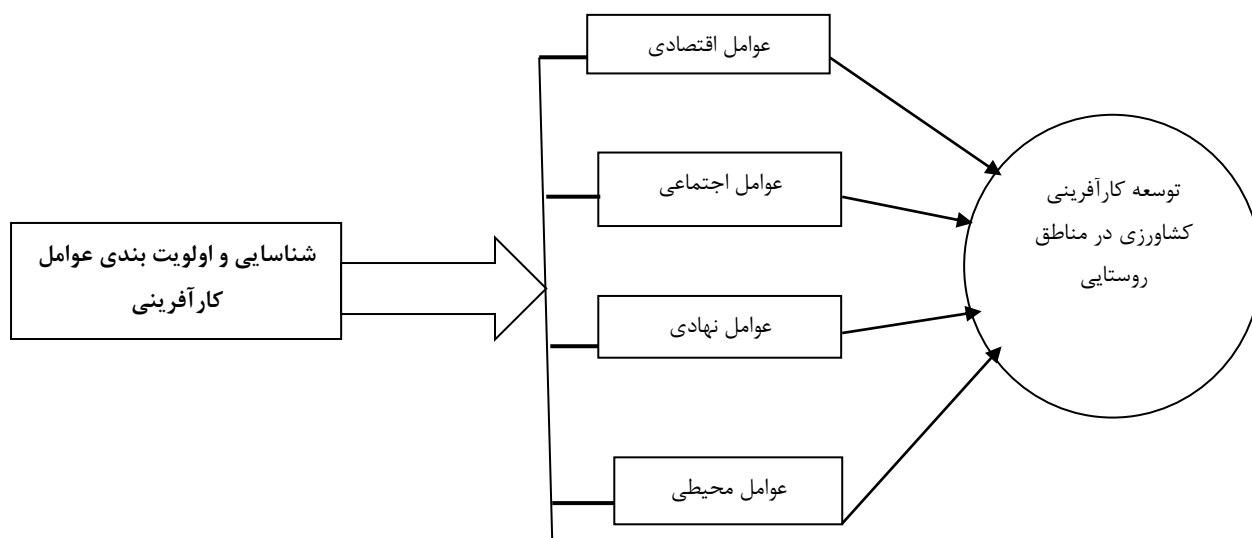
پیشینه تحقیق

محققین به بررسی مفهوم توسعه کارآفرینی و مؤلفه های آن از زوایای گوناگون پرداخته اند. ولای و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی با تأکید بر کارآفرینی در دهستان مرحمت آباد شمالی پرداختند. نتایج تحقیق نشان می دهد، مهمترین عاملی که موجب توسعه پایدار روستایی شده است، عامل اقتصادی و فردی می باشد. به طوری که با بالا رفتن میزان تسهیلات دریافتی از قبیل وام های خود اشتغالی، منابع مالی لازم و کافی، تنوع شغلی موجب افزایش انگیزه و روحیه فردی در جهت توسعه و گسترش کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه شده است. همچنین، عامل زیرساختی کمترین تأثیر را در بین عامل های هشت گانه در توسعه کارآفرینی منطقه داشته است. یافته های طوسی و همکاران (۱۳۹۳)، در بررسی کارآفرینی روستایی و تعیین عوامل مؤثر بر آن در مینودشت نشان داد، می توان روستاییان مورد مطالعه را بر اساس نمره وضعیت کارآفرینی شان، به چهار دسته روستاییان سنتی، نسبتاً سنتی، تغییرپذیر و روستاییان صلاحیت دار و پیشرو طبقه بندی نمود. نتایج تحلیل تشخیصی گویای آن بود که با توجه به مقادیر لاندای ویلکس، متغیرهای ریسک پذیری، میزان درآمد از شغل اصلی، سطح دانش نسبت به کارآفرینی و سطح سواد، در مقایسه با دیگر متغیرها بهتر قادر به پیش بینی سطح کارآفرینی روستاییان شهرستان مینودشت هستند. در مقاله دیگری نجفی کانی و همکاران (۱۳۹۳)، نشان داد در معیارهای ۱۰ گانه مورد بررسی، روستاهای نصرآباد، قرن آباد و مریم آباد دارای بهترین وضعیت جهت توسعه کارآفرینی می باشد. فراهانی و همکاران (۱۳۹۲)، در بررسی عوامل محیطی مؤثر بر روحیه کارآفرینی دانش آموختگان تحصیلات تکمیلی رشته تربیت بدنی نشان دادند که همبستگی بالایی (۷۳ درصد) بین عوامل محیطی و روحیه کارآفرینی دانش آموختگان وجود دارد. لمن و همکاران^۱ (۲۰۱۲) در بررسی رویکردهای اطلاع رسانی درباره یکپارچه سازی اراضی به عنوان تسهیل گر کارآفرینی نشان دادند که اطلاع رسانی صحیح در رابطه با فرآیندهای یکپارچه سازی اراضی در مناطق روستایی نقش مهمی در سرمایه گذاری در تولید و بازار بوده و می تواند زمینه های کارآفرینی کشاورزی را تقویت کند. وود و مک کینلی^۲ (۲۰۱۰)، جهت ارائه مدل در کارآفرینی مولد عوامل فرهنگی، اجتماعی و عوامل محیطی را مورد بررسی قرار دادند. فراهانی و حاجی حسینی (۱۳۹۲) در بررسی ارزیابی ظرفیت های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستاییان در روستاهای بخش شال شهرستان بوئین زهرا نشان می دهند که زمینه های زیرساختی و فردی بیشترین تأثیر را بر کارآفرینی دارند. اگرچه روستاهای منطقه در هیچ یک از زمینه ها در حد مطلوب نیستند، ولی با تقویت زمینه های فردی و زیرساختی می توان امید داشت که کارآفرینی در روستاها افزایش یابد و مشکل بیکاری و مهاجرت حل شود. بدین ترتیب درآمد روستاییان افزایش می یابد و به توسعه روستا و توانمندی روستاییان می انجامد. رحمانی و مرادی (۱۳۹۱) نشان دادند که بر اساس نتایج تحقیق سه عامل اقتصادی اجتماعی و محیطی در توسعه کارآفرینی کشاورزی نقش داشته اند. در مطالعه ی دیگری مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۳۹۱)، به تبیین عوامل مؤثر بر توانمندسازی روستاییان در توسعه کارآفرینی در بخش های زند و سامن شهرستان ملایر پرداختند و نتایج حاکی از آن است که وجود عوامل فردی و محیطی در افزایش توانمندی روستاییان برای ایجاد و توسعه کسب و کار تأثیر دارد. لی^۳ (۲۰۰۸) معتقد است که امروزه، تغییرات سریع در دنیای اقتصاد، در بسیاری از جوامع بر اهمیت پیگیری فرصت های

1-Lemmen & et al
2-Wood &McKinley
1-Li

کارآفرینانه برای ایجاد ثروت افزوده است. به نظرراسل و کری^۲ (۲۰۰۸)، محیط کارآفرینی از عواملی مانند عوامل کلان اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تشکیل می شود که در تمایل و توانایی افراد برای انتخاب فعالیت های کارآفرینی اثرگذار می باشد. نتایج فرجی سبکبار و همکاران (۱۳۹۰) در بررسی اولویت بندی توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک پرمتری در دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده نشان داد که کارآفرینی راهکاری جدید در نظریه های توسعه برای توانمندسازی و ظرفیت سازی در مناطق روستایی با هدف کاهش شکاف بین شهر-روستا، ایجاد برابری اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی است. کلین و سوزان^۳ (۲۰۰۷) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت که شاخص های فضایی کارآفرینی از جمله وجود آزادی و انعطاف کاری، حمایت های مالی و اقتصادی و حاکم بودن فضای فرهنگی و اجتماعی مناسب دارای ارتباط معنی داری هستند و تاثیراتی مثبتی بر کارآفرینی افراد دارد. فراهانی و حاجی حسینی (۱۳۹۰)، در مقاله ی تحت عنوان نقش کارآفرینی روستایی در توسعه پایدار روستایی با روش توصیفی- تحلیلی به این نتیجه رسیدند که از راهکارهای مهم توسعه و توسعه پایدار روستایی در محدوده مورد مطالعه ایجاد اشتغال و مهمترین ابزار آن کارآفرینی باعث بیکاری، افزایش بهره وری افراد و منابع و در نتیجه سبب افزایش درآمد مردم و جامعه و در نهایت منجر به پایداری و توسعه پایدار روستایی می شود. بوسما^۱ (۲۰۱۱) در تحقیقی که در کشور هلند از ۲۹۲ کارآفرین به عمل آوردند چهار مؤلفه برای کارآفرینی را در نظر گرفتند، که شامل: الهام و انگیزه، خودکارآمدی، حمایت و الگو می باشند. نتایج نشان داد که در شبکه هایی که روابط قوی وجود دارد احتمال دستیابی به دانش و اطلاعات به روز بیشتر است. شبکه های قوی شامل: ارتباط با دوستان و آشنایان و اعضای خانواده بوده و شبکه های ضعیف را ارتباط بین همکاران و ارتباط کاری تشکیل می داد. هال و همکاران^{۱۱} (۲۰۱۰)، کارآفرینان را افرادی دقیق که آماده بهره برداری از فرصت های در حال ظهور در ارتباط با نیاز جامعه هستند، معرفی می نمایند. آنها در این تحقیق از فرآیند کارآفرینی به عنوان عنصری مناسب در راستای حفظ محیط زیست و ایجاد و توسعه نوآوری های مناسب و سازگار با محیط یاد نموده که می تواند نقش مهمی در کاهش رانتهای اقتصادی و توسعه ثروت ملی داشته باشد.

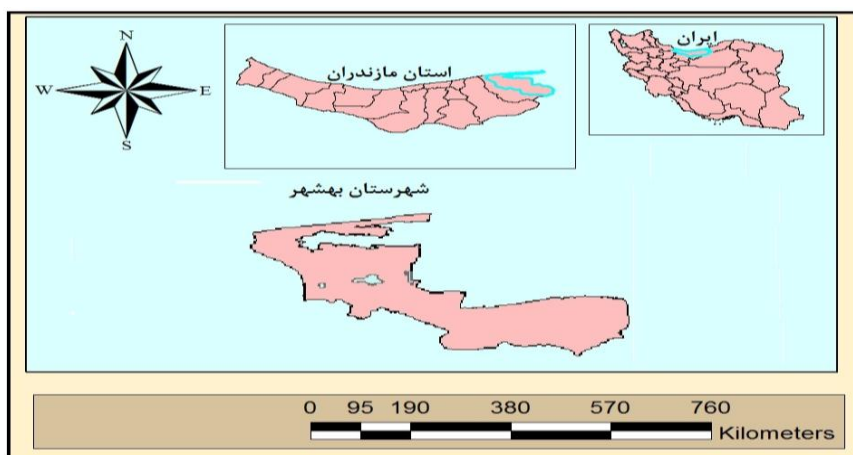

- 2-Russel & Kerry
- 3-Kline & Suzanne
- 1-Bosma
- 2-Hall & Et.al

شکل (۱): مدل تحلیلی تحقیق (یافته های تحقیق)

شهرستان بهشهر با وسعت تقریبی ۱۴۶۷ کیلومترمربع، در شرق استان مازندران و در محدوده بین ۳۶ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۶ دقیقه عرض شمالی و ۵۳ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۹ دقیقه طول شرقی واقع شده است. گستردگی آن، در سه منطقه ساحلی، جلگه ای و کوهستانی و اختلاف ارتفاع بین ۲۵- متر در منطقه دشتی تا ۲۶۸۶ متر در منطقه کوهستانی، شرایط متنوع اقلیمی و اکوسیستمی را در منطقه به وجود آورده است (سالنامه آماری استان مازندران، ۱۳۸۷). در حال حاضر کشاورزی یکی از مهمترین بخش-های اقتصادی کشور به شمار می آید تا جایی که می توان گفت رشد اقتصادی کشور بدون رشد کشاورزی امکان پذیر نیست. علت اصلی کاهش شاغلین بخش کشاورزی در سال های اخیر مقرون به صرفه نبودن معیشت کشاورزی با توجه به پایین بودن درآمد ناشی از آن، افزایش قیمت ماشین آلات کشاورزی، نبودن بازار جهت فروش محصولات کشاورزی، آسیب رساندن شرایط اقلیمی نامطلوب در زمان برداشت محصولات زراعی و ... مقوله توجه به امر کشاورزی را در منطقه مورد مطالعه می طلبد.

شکل (۲): موقعیت جغرافیایی شهرستان بهشهر در ایران و استان مازندران (یافته های تحقیق)
روش شناسی پژوهش

روش تحقیق کاربردی، اکتشافی، توصیفی و تحلیلی است. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است زیرا در پی توسعه کارآفرینی کشاورزی در زمینه توسعه کشاورزی انجام می گیرد که نتایج آن می تواند برای برنامه ریزان و تصمیم گیرندگان در زمینه کشاورزی و اقتصاد روستایی مورد استفاده قرار می گیرد. از جنبه جمع آوری اطلاعات از نظر جنبه های تاثیر گذار در توسعه کارآفرینی کشاورزی روستائیان تحقیق از نوع اکتشافی است. به لحاظ توصیف ویژگی های جامعه روستایی مورد مطالعه و فرایند توسعه از نوع توصیفی است و همچنین از نظر بررسی ارتباط بین متغیرها (اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی) با توسعه کارآفرینی از نوع تحلیلی است و نتایج حاصله به وسیله ابزارها و آزمون های آمار استنباطی مورد ارزیابی قرار می گیرد. جامعه آماری پژوهش شامل: کشاورزان موفق، کشاورزان عادی و مسئولین کشاورزی در روستاهای شهرستان بهشهر (رستمکلا، گرجی محله، آسیابسر، شهیدآباد و کوهستان) می باشند و حجم نمونه نیز تعداد ۱۵۰ نفر، با فرمول کوکران تعیین شد و به طور تصادفی و ساده انتخاب شده است. اطلاعات لازم نیز به صورت پیمایشی جمع آوری خواهد شد که لاجرم در این نوع تحقیق عمومی ترین روش برای جمع آوری اطلاعات پرسشنامه بوده و در کنار پرسشنامه از

ابزار مشاهده و مطالعات اسنادی نیز استفاده خواهد شد. پرسشنامه حاضر ۳۲ گویه می باشد که گویه های آن در مقیاسی ۵ نقطه ای از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) نمره گذاری می شوند. روایی پرسشنامه به روش دلفی محاسبه گردید و پایایی سؤالات با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای دسته سؤالات کارآفرینی ۰/۷۵ بدست آمد. به طور کلی، روش ها و تکنیک های آماری که در این تحقیق به کمک نرم افزار SPSS برای تجزیه تحلیل داده ها مورد استفاده قرار می گیرد، به شرح زیر است.

- استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و شاپیرو-ویلک جهت بررسی وضعیت نرمالیته داده ها.
- استفاده از تحلیل واریانس فریدمن بمنظور اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی.
- استفاده از تحلیل آمار توصیفی بمنظور اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی.

یافته های پژوهش

ویژگی های دموگرافیک آزمودنی ها به لحاظ متغیر سن، نزدیک به ۴۳ درصد کارآفرینان در رده سنی ۴۰ تا ۵۰ سال قرار گرفته اند و به لحاظ تحصیلات ۶۲ درصد از آنان دارای مدرک دیپلم و زیردیپلم بودند.

جدول (۱): آمار توصیفی امتیازات کارآفرینی و مؤلفه های آن بر اساس دیدگاه جامعه تحقیق (یافته های تحقیق)

مُد	میانگین	انحراف معیار	میانگین	کارآفرینی و مؤلفه های آن
۴	۴	۰/۳۳	۴/۰۹	عوامل اقتصادی
۴/۲۵	۴/۲۵	۰/۲۹	۴/۲۲	عوامل اجتماعی
۴	۴/۱۲	۰/۳۶	۴/۱۵	عوامل نهادی
۳/۸۸	۳/۹۴	۰/۵۳	۳/۸۵	عوامل محیطی
۴/۲	۴/۱۵	۰/۲۵	۴/۱۳	شاخص کارآفرینی

با توجه به جدول فوق میانگین شاخص کارآفرینی برابر با ۴/۱۳ و برای مؤلفه های آن بیشترین و کمترین میانگین به ترتیب مربوط به شاخص عوامل اجتماعی ۴/۲۲ و شاخص عوامل محیطی ۳/۸۵ می باشد.

جدول (۲): نتایج تجزیه و تحلیل آماری مربوط به نرمالیتی متغیرهای پژوهش (یافته های تحقیق)

شاخه های اصلی تحقیق		کولموگروف-اسمیرنوف		شاپیرو-ویلک	
تعداد	آماره آزمون	تعداد	سطح معناداری	تعداد	سطح معناداری
۱۵۰	۰/۱۲۴	۱۵۰	۰/۰۰۰	۱۵۰	۰/۰۰۲

۰/۱۰۰۶	۱۵۰	۰/۹۷۴	۰/۰۰۰	۱۵۰	۰/۱۰۴	عوامل نهادی
۰/۰۲۵	۱۵۰	۰/۹۸۰	۰/۰۰۳	۱۵۰	۰/۰۹۴	عوامل اجتماعی
۰/۰۰۰	۱۵۰	۰/۹۲۱	۰/۰۰۰	۱۵۰	۰/۱۴۱	عوامل محیطی

جهت انجام آزمون نرمالیت از دو روش کولموگروف-اسمیرنوف و شاپیرو-ویلک استفاده شد. با توجه به داده‌های عددی مربوط به هر یک از متغیرهای کمی پیوسته؛ یعنی متغیرهای اصلی تحقیق از هم‌مقارگی و توزیع نرمال برخوردار نیستند و در تمامی متغیرها مقدار (Sig) سطح معناداری محاسبه شده از مقدار ۰/۰۵ کوچکتر می‌باشد، لذا فرضیه H_1 تأیید می‌شود و داده‌ها از توزیع غیرنرمال پیروی می‌کنند (جدول ۲).

جدول (۳): اولویت‌بندی هر یک از مؤلفه‌های عوامل اقتصادی با آزمون فریدمن (یافته‌های تحقیق)

ردیف	مؤلفه‌های عوامل اقتصادی	میانگین رتبه	رتبه
۱	نقش شبکه‌های بانکی کارآ	۵/۴۰	۱
۲	توزیع نامناسب درآمدها و اعتبارات	۵/۴۰	۱
۳	عدم تمکن مالی شخص کارآفرین	۴/۷۷	۲
۴	آشنایی به بازارهای مالی	۴/۶۱	۳
۵	سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذاران بیرونی	۴/۵۴	۴
۶	موسسات و قرض‌الحسنه‌های مالی کوچک	۴/۵۰	۵
۷	فقر شدید روستایی	۴/۰۸	۶
۸	فقر و محدودیت‌های مالی شدید	۲/۷۱	۷
		X²=173.664	df=7
Sig=0.000			

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵ ***: ۹۹ درصد معناداری

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، به‌طور کلی با توجه به میانگین رتبه‌های مؤلفه‌های عوامل اقتصادی، متغیرهای نقش شبکه‌های بانکی کارآ، تسهیلات و طرحها و مشوقهای با بهره‌پایین در پیشرفت کارآفرینی کشاورزی و توزیع نامناسب درآمدها و اعتبارات در سطح منطقه‌ای و ملی مانعی در مسیر کارآفرینی کشاورزی با میانگین رتبه‌ای ۵/۴۰، مؤثرترین و متغیر فقر و محدودیت‌های مالی شدید باعث بروز خلاقیت‌های بیشتر در عرصه کارآفرینی کشاورزی با میانگین رتبه‌ای ۲/۷۱، کم‌اثرترین مؤلفه در بین مؤلفه‌هایی عوامل اقتصادی می‌باشند. با توجه به جدول فوق از آنجایی که سطح معنی‌داری (Sig)، از سطح معنی‌داری استاندارد (α=۰/۰۱) کمتر است در

سطح اطمینان ۰/۹۹ فرض H_0 رد و فرض H_1 پذیرفته می شود. بنابراین می توان گفت عوامل مرتبط با شاخص های اقتصادی رتبه های یکسانی ندارند.

جدول (۴): اولویت بندی هر یک از مؤلفه های عوامل اجتماعی با آزمون فریدمن (یافته های تحقیق)

رتبه	میانگین رتبه	مؤلفه های عوامل اجتماعی	ردیف
۱	۵/۳۷	نیروی انسانی مناسب از نیازهای اساسی کارآفرینی	۱
۲	۵/۲۸	بکارگیری دقیق توصیه های فنی کارشناسان	۲
۳	۵/۰۳	وجود مراکز آموزشی، ترویجی و مشاوره ای	۳
۴	۴/۸۷	روحیه گروه گرایی و وجود ارتباطات و شبکه اجتماعی	۴
۵	۴/۷۰	اعتماد به نفس، ابتکار، خلاقیت فردی و انگیزه بالا	۵
۶	۷	وجود طرز تفکری ایستا	۶
۷	۴/۴۷	مخاطره پذیری اقتصادی از ویژگیهای بارز فرد کارآفرین	۷
۸	۱/۷۲	عدم تأثرگذاری سواد، آگاهی و دانش فنی در سطوح پایین	۸
df=7	$X^2=353.429$	Sig=0.000	

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵ ***: ۹۹ درصد معناداری

همان طور که در جدول ۴ مشاهده می شود، به طور کلی با توجه به میانگین رتبه های مؤلفه های عوامل اجتماعی، متغیر نیروی انسانی مناسب از نیازهای اساسی کارآفرینی کشاورزی با میانگین رتبه ای ۵/۳۷، مؤثرترین و متغیر عدم تأثیر گذاری سواد، آگاهی و دانش فنی توأم با انگیزه در سطوح پایین، در کارآفرینی کشاورزی با میانگین رتبه ای ۱/۷۲، کم اثرترین مؤلفه در بین مؤلفه های عوامل اجتماعی می باشند. با توجه به جدول فوق از آنجایی که سطح معنی داری (Sig)، از سطح معنی داری استاندارد ($\alpha=0/01$) کمتر است در سطح اطمینان ۰/۹۹ فرض H_0 رد و فرض H_1 پذیرفته می شود. بنابراین می توان گفت عوامل مرتبط با شاخص های اجتماعی رتبه های یکسانی ندارند.

جدول (۵): اولویت‌بندی هر یک از مؤلفه‌های عوامل نهادی با آزمون فریدمن (یافته‌های تحقیق)

ردیف	مؤلفه‌های عوامل نهادی	میانگین رتبه	رتبه
۱	تشکیل نهادهای مرتبط با کارآفرینی	۵/۴۸	۱
۲	حمایت گوناگون نهادهای مسئول	۵/۲۰	۲
۳	سیاست‌های نامناسب بخش کشاورزی	۴/۹۴	۳
۴	تشریفات اداری زیاد یا دیوان سالاری	۴/۸۶	۴
۵	حمایت دهیاری و شورای اسلامی	۴/۲۸	۵
۶	وجود رویه‌ها و قوانین نانوشته (غیر رسمی)	۴/۲۵	۶
۷	وجود سازمانهای غیر دولتی و حمایتگر	۴/۱۲	۷
۸	وجود گروههای محلی، معتمدان	۲/۸۶	۸
		X²=168.020	df=7
Sig=0.000			

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵ ***: ۹۹ درصد معناداری

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، با توجه به میانگین رتبه‌های مؤلفه‌های عوامل نهادی، متغیر تشکیل نهادهای مرتبط با کارآفرینی روستایی می‌تواند در کارآفرینی کشاورزی حائز اهمیت باشد با میانگین رتبه‌ای ۵/۴۸، مؤثرترین و متغیر وجود گروههای محلی، معتمدان و رهبران روستایی می‌تواند برای فعالیت‌های کارآفرینی کشاورزی مانع ایجاد کند با میانگین رتبه‌ای ۲/۸۶، کم‌اثرترین مؤلفه در بین مؤلفه‌هایی عوامل نهادی می‌باشند. با توجه به جدول فوق از آنجایی که سطح معنی‌داری (Sig)، از سطح معنی‌داری استاندارد ($\alpha=0/01$) کمتر است در سطح اطمینان ۰/۹۹ فرض H_0 رد و فرض H_1 پذیرفته می‌شود. بنابراین می‌توان گفت عوامل مرتبط با شاخص‌های نهادی رتبه‌های یکسانی ندارند.

جدول (۶): اولویت‌بندی هر یک از مؤلفه‌های عوامل محیطی با آزمون فریدمن (یافته‌های تحقیق)

ردیف	مؤلفه‌های عوامل محیطی	میانگین رتبه	رتبه
۱	کیفیت مناسب زمین و یکپارچگی آن	۶/۰	۱
۲	تک محصولی بودن اغلب روستاها و کشت سنتی	۵/۲۴	۲
۳	انزوای جغرافیایی و نبود امکانات زیربنایی	۵/۲۲	۳
۴	نبود صنایع تبدیلی یا فاصله بیش از حد آن با روستاها	۴/۸۹	۴
۵	محیط و فضای آرام توأم با امنیت در کارآفرینی کشاورزی	۴/۵۲	۵
۶	وجود سوانح طبیعی مانند سیل و خشکسالی	۴/۵۲	۵
۷	وجود بیماری‌ها و آفات فراگیر کشاورزی	۴/۲۰	۶
۸	بهره برداری نامناسب از منابع طبیعی	۱/۴۰	۷
Sig=0.000		X²=431.125	df=7

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵ ***: ۹۹ درصد معناداری

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، به‌طور کلی با توجه به میانگین رتبه‌های مؤلفه‌های عوامل محیطی، متغیر کیفیت مناسب زمین و یکپارچگی آن در کارآفرینی کشاورزی مؤثر است با میانگین رتبه‌ای ۶/۰، مؤثرترین و متغیر بهره‌برداری نامناسب از منابع طبیعی مانند آب، زمین و ... تأثیری در کارآفرینی کشاورزی و توسعه روستایی در درازمدت ندارد با میانگین رتبه‌ای ۱/۴۰، کم‌اثرترین مؤلفه در بین مؤلفه‌هایی عوامل محیطی می‌باشند. با توجه به جدول فوق از آنجایی که سطح معنی‌داری (Sig)، از سطح معنی‌داری استاندارد ($\alpha=0/01$) کمتر است در سطح اطمینان ۰/۹۹ فرض H_0 رد و فرض H_1 پذیرفته می‌شود. بنابراین می‌توان گفت عوامل مرتبط با شاخص‌های محیطی رتبه‌های یکسانی ندارند.

جدول (۷): اولویت‌بندی هر یک از عوامل مؤثر بر کارآفرینی با آزمون فریدمن (یافته‌های تحقیق)

ردیف	مؤلفه‌های عوامل مؤثر بر کارآفرینی	میانگین رتبه	رتبه
۱	عوامل اجتماعی	۲/۸۴	۱
۲	عوامل نهادی	۲/۶۸	۲
۳	عوامل اقتصادی	۲/۵۵	۳
۴	عوامل محیطی	۱/۹۳	۴
Sig=0.000		X²=46.020	df=3

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵ ***: ۹۹ درصد معناداری

با توجه به نتایج اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی، از بین میانگین رتبه‌های مؤلفه‌های عوامل مؤثر بر کارآفرینی (شاخص های نهادی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی)، متغیر عوامل اجتماعی با میانگین رتبه‌ای ۲/۸۴، مؤثرترین و متغیر عوامل محیطی با میانگین رتبه‌ای ۱/۹۳، کم اثرترین مؤلفه در بین مؤلفه‌هایی عوامل مؤثر بر کارآفرینی می‌باشند. از آنجایی که سطح معنی داری (Sig)، از سطح معنی داری استاندارد ($\alpha=0/01$) کمتر است، لذا در سطح اطمینان ۰/۹۹ فرض H_1 پذیرفته می‌شود. بنابراین شاخص های مرتبط با عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی (شاخص های نهادی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی) رتبه های یکسانی ندارند.

نتایج و بحث

هدف اصلی تحقیق، این است که با ارائه یک مدل تحقیقی جامع تاثیر مستقیم و غیرمستقیم « اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی » روستاهای شهرستان بهشهر را مورد بررسی قرار دهد. کارآفرینان موتور محرکه توسعه اقتصادی هستند و در توسعه کشاورزی و بالاخص توسعه و پیشرفت در مناطق روستایی جایگاه ویژه ای دارند. با توجه به تجربه ی جهانی، توسعه ی کارآفرینی کشاورزی نقش بسیار مهمی در توسعه جوامع ایفا می کند، بر این اساس کشور های مختلف استراتژی های متنوعی را با توجه به شرایط و امکانات موجود در این زمینه به کار گرفته اند. یکی از مهمترین این استراتژی ها که در دهه های اخیر بسیاری از کشور ها (از جمله هند، چین، مالزی و...) به منظور توسعه در مناطق روستایی به کار گرفته اند توسعه ی کارآفرینی کشاورزی می باشد. یافته های حاصل از آزمون فریدمن نشان داد که اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی (عوامل اقتصادی، اجتماعی، نهادی و محیطی) در مناطق مورد مطالعه رتبه و اهمیت یکسانی ندارند. بنابراین می توان گفت که ارتباط تنگاتنگی بین کارآفرینی روستایی و توسعه منطقه ای با در نظر کارآفرینی به عنوان قابلیت با اثر مثبت بر روی جنبه های اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی منطقه مورد مطالعه می شود، توسعه این قابلیت ها به تقویت فرهنگ و هویت محلی، تنوع بخشی به فعالیت های کشاورزی، صنعتی و خدماتی روستایی، حفظ جمعیت روستایی با کمترین آسیب رسانی به محیط روستایی منجر می شود. نتایج پژوهش حاضر با تحقیق رحمانی و مردای (۱۳۹۱)، فرجی سبکبار و همکاران (۱۳۹۰)، فراهانی و حاج حسینی (۱۳۹۰)، وود و مک کلینی (۲۰۱۰) و سجاسی قیداری (۱۳۸۶) همسوئی و همخوانی دارد. در تبیین نتایج فوق می توان ادعان نمود، تقویت کارآفرینی کشاورزی در محیط های روستایی هم موجب استفاده بهینه از منابع موجود می شود و هم زمینه ساز رشد، شکوفایی و پایداری مکان های زندگی روستایی است؛ زیرا کارآفرینی با فراهم ساختن درآمد کافی و مناسب برای افراد، ایجاد زمینه های اشتغال و غیره ماندگاری در روستاها را افزایش می دهد و همچنین می تواند موجب جذب سرمایه ها و نیروهای انسانی بیرونی در محیط روستا شود و پایه های توسعه ملی و منطقه ای را تقویت کند. بنابراین پیشنهاد می گردد، از طریق ارائه آموزش های لازم در جامعه، شیوه های پرورش خلاقیت، کارآفرینی و آگاهی افراد در جامعه، از طریق سرمایه گذاری بیشتر تقویت یابد. همچنین به دلیل تغییرات روزافزون تکنولوژی ها و فرایندها و خلق نوآوری های جدید، باید کانال ارتباطی میان افراد کارآفرین و این پیشرفت های روزافزون را تقویت کرد تا کارآفرینان در این مسیر همچنان به پیشرفت خود ادامه دهند.

منابع

۱. افتخاری، عبدالرضا رکن الدین و سجاسی قیداری، حمدالله (۱۳۸۹). توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی، انتشارات سمت.
۲. افتخاری، عبدالرضا رکن الدین؛ سجاسی قیداری، حمدالله؛ و رضوی، سیدحسن، (۱۳۸۹). راهبردهای توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی؛ مطالعه موردی: روستاهای شهرستان خدابنده، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۳، پاییز، صص ۲۹-۱.
۳. ایزدی، نسیم و عطائی، پوریا (۱۳۹۲). «کارآفرینی روستایی و نقش ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه آن». فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، سال یازدهم، شماره ۴۰، تابستان ۱۳۹۲.
۴. جمشیدی، علیرضا و جمینی، داود و نظری سرمازه، حمید (۱۳۹۲). «بررسی عوامل پیش برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی»، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، سال چهارم، شماره دو، تابستان ۱۳۹۲.
۵. حیدری ساربان، وکیل (۱۳۹۱). «عوامل مؤثر بر تقویت کارآفرینی کشاورزان در مناطق روستایی - مطالعه موردی - شهرستان مشکین شهر»، فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیای ایران - دوره جدید، سال دهم، شماره ۳۵، زمستان ۱۳۹۱.
۶. رحمانی، اسماعیل و مرادی، سروه، (۱۳۹۱). شناسایی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در حوزه کشاورزی مورد کاوی شهرستان روانسر استان کرمانشاه. انتشارات سیویلیکا.
۷. سجاسی قیداری، حمداله (۱۳۸۶). مطالعه و تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان خدابنده، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
۸. طوسی، رمضان؛ جمشیدی، علیرضا و تقدیسی، احمد (۱۳۹۳). کارآفرینی روستایی و تعیین عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان مینودشت)، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۳، شماره ۸، صص ۱۱-۱.
۹. فرجی سبکبار، حسنعلی و همکاران (۱۳۹۰). اولویت بندی توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک پرمتری در دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده، فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۵، تهران، صص ۶۸-۵۳.
۱۰. فراهانی، حسین، حاجی حسینی (۱۳۹۰). نقش کارآفرینی روستایی در توسعه پایدار روستایی، مجموعه مقالات اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه ریزی توسعه روستایی، همدان، صص ۱۴-۱.
۱۱. فراهانی، حسین و حاجی حسینی، سمیرا (۱۳۹۲). «ارزبابی ظرفیت های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمند سازی روستاییان، مطالعه موردی: روستاهای بخش شال شهرستان بوئین زهرا»، پژوهش های روستایی، دوره ۴، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۲، صص ۷۱۵-۷۴۸.

۱۲. مطیعی لنگرودی، سید حسن و قدیری معصوم، مجتبی و دادورخانی، فزیله و یداللهی فارسی، جهانگیر و ترکاشوند، زهرا (۱۳۹۱). «تبیین عوامل مؤثر بر توانمندسازی روستاییان در توسعه کارآفرینی، مطالعه موردی: بخش های زند و سامن شهرستان ملایر»، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۸۰، تابستان ۱۳۹۱، صص ۱۳۸-۱۱۹.

۱۳. نجفی کانی، علی اکبر و حسام، مهدی و آشور، حدیثه (۱۳۹۴). «سنجش وضعیت توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی مورد مطالعه: دهستان استرآباد جنوبی در شهرستان گرگان»، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴، صفحات ۵۶-۳۷.

۱۴. هاشمی، سید سعید و مطیعی لنگرودی، سید حسن و قدیری معصوم مجتبی و رضوانی، محمدرضا و مقیمی، سید محمد (۱۳۹۰). «تبیین نقش دهیاری ها و شوراهای اسلامی در توسعه کارآفرینی روستایی، مطالعه موردی: بهاباد استان یزد»، فصلنامه پژوهش های روستایی، دوره ۲، شماره ۱، بهار ۱۳۹۰، صص ۹۳-۱۱۴.

15. Kline & Suzanne, C.(2007), The Role of Entrepreneurial Climate in Rural Tourism Development, Raleigh, North Carolina state University in Partial Fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy.
16. Li, L. (2008): A Review of Entrepreneurship Research Published in the Hospitality and Tourism Management Journals, Journal of Tourism Management, www.elsevier.com.
17. Lemmen, C., Louisa, J.M. and F. Rosman, (2012): Informational and Computational Approaches to Land Consolidation, FIG Working Week, Knowing to manage the territory, protect the environment, evaluate the heritage, Rome, Italy, 6-10 May 2012.
18. Russel, S . Kerry, A (2008). Dose School Choice Increase the Rate of Youth Entrepreneurship? Economic of Education Review 27,PP.429-438.
19. Wood, M., & McKinley, W. (2010). The production of entrepreneurial opportunity: A constructivist perspective. Strategic Entrepreneurship Journal, 4(1), 6-84.
20. Bosma, N.E. 2011. Entrepreneurship and role model Journal of Economic Psychologys.
21. Hall, J., G. Daneke and M. Lenox. 2010. Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions.